

IRODALOM.

Régi Magyar Költők Tára. VII. kötet. XVI. századbeli magyar költők művei. 1560—1566. A M. T. Akadémia megbízásából közléteszi Szilády Áron. Budapest, 1912. 326 l. Franklin-nyomda. Ára 4 kor.

E kötet főjelentősége, hogy a magyar költészet multjára vonatkozó anyaggyűjteményt gazdagítja; irodalomtörténeti szempontból azonban kevés újat foglal magában. Értékesebb darabjai ugyanis, mint pl. a Balassi Menyhárt árultatásáról szóló komédia, meg a Szilágyi és Hajmási históriája vagy a Bornemisza Péter Cantio optimája (Siralmas énnéköm tetüled megválnom) eddig is hozzáférhetőek és érdemük szerint méltányoltak voltak, a többiek pedig alig tartalmaznak olyat, ami miatt a XVI. század szellemi arcképén igazítani kellene. Itt-ott a szerzők neveivel is találkozunk már, hiszen a gyűjtemény darabjai közül nem egy a XVI. században is megjelent, [v. ö. Szabó K.: R. M. K.] nyelv, verselés, tárgykör, műfaj és fölfogás tekintetében nagyjából ugyanazokat a fősajátságokat tüntetik fel, mint a megfelelő korbéli már ismert darabok. Itt természetesen első-sorban a Régi Magyar Költők Tára előző köteteire gondolunk (melyeknek jegyzetei a most megjelent költemények vonatkozásainak megfejtését is elősegítik). A tizennégy megnevezett és hat ismeretlen nevű szerzőtől származó harminchét adalék (egyikük töredék) az 1560-tól 1584-ig terjedő időközből való. Legtöbbje protestáns színezetű és tanító célzatú elbeszélő költemény vagy vallásos ének; de tizenhatodik századi költői termékekről lévén szó, természetesen nem hiányoznak a halálról (Pesti Gy. Tuba M.) és a házasságról szóló énekek sem. Forrásuk többnyire a Szentírás, amit nem egyszer egyenesen ki is mondanak. Keletkezésük idejét olykor a versek vége, a szerzők nevét pedig sokszor az akrosztikonok árulják el; a versformára utaló «nóták» itt is számos más költemény emlékét őrizték meg számunkra.

Terjedelem tekintetében a főhelyet *Erdélyi Máté* (János Baptistának fejevételéről, Szent István haláláról, Karácsoni ének), *Szerémi Ilyés* (Az igaz hitnek hasznáról, Cantio pulchra, Istenünkhez való szép dicséret), *Méliusz Péter* (a Kr. születéséről és szenvedéséről, Úrvacsora osztáskor éneklendő és a «szentírásból kiszedegetett» énekek), *Németi Ferenc* (XLIII, LXXVII, CXLV. psalmus) és *Bornemisza Péter* (Szent János látásáról, Énekecske gyermekek rengetésére, A teremtésről, Az itéletről, Isten városáról) vallásos tárgyú versei foglalják el. Az említetteken s a különböző

névteleneken kívül szerepelnek még a kötetben *Frater Gáspár* (Historia az pogán Antiochus királyról), *Torkos János* (Historia az Absolonról), *Varsányi György*, *Dávid Ferenc* és *Huszár Gál*.

Az elbeszélő költemények közül tárgyánál fogva érdekes — egy névtelen műve 1562-ből — a balladásan gyorsmenetű, párbeszédekkel élénkített *Cantio de militibus pulchra*, mely a «Kőrös mellett az Vég Gyula váráru, Vég-Gyulában gyulai vitézekrül» szól. Hasonlag magyar tárgyáért érdekelhet bennünket egy másik névtelennek 1566-ból való históriája *Szigetvárnak veszéséről*, melyből míg egyfelől a Zrinyászbeli vitéz magyar asszony őse lép elénk, másfelől megtudjuk, hogy «Vég ustrumon Zrinyi Miklós nem vala, Mert halálos ágyában fekszik vala». (Bővebben ír róla Karenovics J.: Z. M. költészetünkben Bp. 1905.)

Összehasonlító irodalomtörténeti szempontból figyelemreméltó Varsányi György históriájának — az persei királyrul Xerxes neve — néhány szakasza, melyek a Polikrates gyűrűjének történetét mondják el. A külföldi névtelennek Abigairól irt s 1560-ból való verses elbeszélésében a korviszonyokra jellemzők azok a részletek, melyekben az énekszerző mellékesen az elnyomott szegény népet ajánlja a hatalmasok jóindulatába. Ime egy idézet:

Gonoszkezdvű kazdagok meghalljátok
 — — — — —
 Ha szolgáló ember megyen hozzátok
 Az szalmába előttök ne bújjatok.
 — — — — —
 Mert az marha nemesak ti érettetők,
 De adatott, hogy mást is éltessetők.

(45. l.)

Hogy a figyelmeztetés helyén volt, azt látni Pesti György énekéből, aki szerint:

Fejedelmek az tisztnben el nem jártok
 Sok patvart kerestek, nem oltalmaztok,
 Az szegénységet annyira nyúzzátok,
 Hogy csak az haját, szakálát hagyjátok.

(29. l.)

Említettük, hogy mint az e korbéli költői művek többségében, a most megjelent gyűjtemény darabjaiban is uralkodó a protestáns felfogás; a pápa ellen tehát nem egy kifakadást olvashatunk, de a lutheránusok is kikapnak egy helyütt. A Felnémeti Névtelen *Cantio*-jából valók e művelődéstörténeti tekintetben is tanulságos sorok:

Jer, mi emlékezzünk a Luter-papokról
 — — — — —
 Bárány ruhában ők el-bejövének,
 És szegén életet elébb hirdetének,
 Egy *forintos ruhát* papok viselének,
 És nagy szegénységgel prédikállának
 — — — — —

Immár most szegődnek mint im az béresek

Még annak felette *Gath-subát* kívánnak.

Torkig való drága ráncos palástokat
Nám az ő testekhez oly igen illetik,
Az *margetás gallért*, nyakokat befedte,
Urunk tanítváni nem így öltözének.

Ő házastársokat oly igen tarkázzák,
Aranyas fedéllel fejeket *burejtják*,
Drága *gereznákkal* testeket fedezik,
Őket *ékesejtik*, hogy inkább szeressék.

(293—4. l.)

Végül megemlíthető még, hogy az itt megjelölteken kívül nyelvi szempontból figyelemreméltó szók és kifejezések a kötetben: Zsüle-szék (21. l.), eggyüld (63., 72. l.) mennem kell volt (191. l.) kenyér-Isten (257. l.), Tetem-ház (228. l.).

A kiadással járó tudós fáradozást ezúttal nem méltathattuk, mert a gyűjtemény — sajnos — szó-, név- és tárgymutató, továbbá a szokásos felvilágosító jegyzetek nélkül jelent meg. Ez a körülmény szolgáljon magyarázatául annak, hogy a kötet behatóbb tárgyalása helyett csupán egy pár jellemző mozzanat kiemelésére szorítkoztunk.

VELEZDI MIHÁLY.

Fitz József: Brassai Sámuel. Új kiadás. Budapest, 1912. 423 l. Németh József könyvkereskedése.

Brassai Sámuelről, irodalom- és művelődéstörténetünk e nagystíliú alakjáról nincsen eddig kielégítő biográfiánk. Concha Győző akadémiai emlékbeszéde csak életének néhány lexikális adatát adja, személyes impressziókkal és rövid méltatással vegyesen. Kőváry László, jeles erdélyi tudósunk könyvében pedig túlsok az anekdota és főhelyet foglal el a Brassai-jubileumról szóló riportszerű tudósítás, a beérkezett üdvözlő-sürgönyök teljes szövegével. A bibliográfiai rész azután ötletszerű és hézagos. Egyetlen összefoglaló Brassai-méltatásunk van, mely bár Brassai oeuverjének egy részéről szól, mégis a maga keretében kimerítő: ez Kozma Ferenc akadémiai értekezése, mely Brassai esztetikai működését öleli fel s tárgyalja behatóan (1899.)

Fitz József hatalmas terjedelmű könyve, mely Brassai sokféle ágazó munkásságáról végre teljes képet akar adni, sajnos, szintén nem éri el egészen célját. Bár tény, hogy Brassai-irodalmunkat jelentékenyen előbbre vitte, hogy komoly és figyelemreméltó kísérlet e nagy polihisztor önműködésének bemutatására. Az eddig napvilágra jutott anyagot szerző felvette és ahol lehetett, ki is bővítette, s különös szeretettel halászott ki apró eseteket és anekdotákat azok közül, melyek magánlevelekben — és élete végén a hirlapokban — százával merültek fel «Brassai bácsi» körül. Részletesen ismerteti különösen filozófiai és pedagógiai világnézetét, bőségesen idéz idevágó írásaiból; s végül Brassai portréjának kritikai, egy-

séges beállítására igyekeznek. Ezenkívül bibliográfiát ad, s e néhány oldalt tartom a legértékesebb résznek, mert, bár nem tökéletes és ezt szerző is bevallja, mégis mindenesetre szolid alapul szolgálhat majd egy teljes Brassai-bibliográfia felépítéséhez. Szerző valóban nagy és érdemes munkát végzett e tizennyolcdalas átnézet elkészítésével, jóval több adata van, mint Kővárynak és Szinnyeinek, habár sajnálattal kell látnunk, hogy Brassainak tekintélyes számú, külföldön megjelent írása közül csak két német folyóiratban megjelenteket állíthatott össze. (Österr. Bot. Zeitschrift és Zeitschrift für Natur und Heilkunde).

Fitz József elődei közül érdemileg leginkább Kozma Ferenc értékes és világos dolgozatának köszönhet legtöbbet. Míg Conchára adatok hiánya miatt alig támaszkodhatott, s Kőváriból a személyes, anekdota-jellegű emlékeket használhatta fel, addig Kozmánál igen jó beállítását találta Brassai egész esztétikai és kritikai munkásságának. Kozma adatai az egyes irodalmi polémiákról és a polémiában résztvevő személyek beállításai: alapját képezték, kétségtelenül, Fitz idevonatkozó fejezeteinek vagy legalább is döntő útmutatásul szolgáltak, — ami teljesen rendjén is van; csak azt kívántuk volna, hogy Fitz Brassai csodálatosan érdekes zenekritikai munkásságát (ez izig-végig kultúremler rajongott Meyerberért és küzdött Wagner ellen!) szélesebb mederben tárgyalja. Kozma sorra veszi az érdekes zenekritikákat és ilyen részletes tárgyalást úgy ezekre, valamint a színbírálatokra vonatkozólag, szívesen láttunk volna Fitznél is. Gál Kelemen és Kaiblinger Fülöp idevágó szakmunkái szintén jó szolgálatokat tettek a filozófiai, illetőleg linguistikai működéssel foglalkozó fejezeteknél. Magánlevelek alkotják a szerző egyéb forrásait és ezenkívül fel kellett kutatnia «hetven esztendő lapjait, magyarokat és külföldieket.» (Mindenesetre inkább a bibliográfia számára.) Végül saját invenciójának is tág teret enged a szerző és különösen citátumait valósággal tékozolja. Citál oldalakat Jókaiból (Toroczkó, Brassai szülőhelyének leírása; erre különben Concha tehetett figyelmessé, mert ő is Jókaival festeti meg e kis erdélyi várost); citál a tárgytól távol eső axiomákat vagy paradoxonokat Mikszáthtól (32. o.), Maeterlincktől (77. o.), idéz négy alkalommal Anatole France-tól — kétszer (220. és 270. o.) egy és ugyanazt a gondolatot —; anélkül, hogy ezekre az idézetekre az illető helyeken megokolt szükség lenne.

Amint általában e könyvnek nagy hibája — nem szerkezeti, de formai hiba, s mégis döntő —: a bőbeszédűség.

E bőbeszédűség hol Eötvös Károlyra, hol Széchy Károlyra emlékeztet. Eötvösre például ott, ahol (17. o.) Brassai őseiről szólván egy egész passzust szentel egy hajdani pörnek, melynek egyik intézője Brassai György erdélyi táblai jegyző, kiváló jogász, mely pöriratait stb. stb. — de (jegyzői meg végül) ehhez a Brassai Györgyhöz Brassai Sámuelnek semmi köze. Az olvasó tehát hiába kísérte figyelemmel ezt az egész passzust. Széchy Károly mindent elmondani akarása pedig ott nyilvánul meg benne, ahol (19. o.) valahogy Felvinczi Györgyre kerülván a szó, rövid megemlítés helyett meg nem állhatja, hogy rögtön oda ne vesse Felvinczi életrajzát és hozzá tragikumának okát. A bőbeszédűség harmadik jelensége azután

bizonyos novellisztikus színezés, ami egyáltalán nem való tudományos munkába. Szerző, mint a mű födelén olvasható, 1911-ben novellás kötetet adott ki s nem tudja megtagadni önmagát. Fantáziája állandóan munkában van; abból a szerény alkalmából, hogy Brassait Kolozsvárra küldték a kollégiumba, egyúttal leírja négy oldalon át a hajdani Kolozsvár házait, nem egynek belsejét és külsejét, megjegyzéseket tesz róluk, filozófál sorokról, — az olvasó egészen elfelejti Brassai Sámuel. Vagy midőn megemlékezik Brassai kolozsvári grófi tanítványairól (61. o.), elkezdi rajzolni a komteszeket; ilyen részletességgel: «járnak... óriási muffal, melynek nyílásából feketeszájú, *blazirtszemű* ölebecske csahol ki... és szemük csillogott, mintha hópelyhek akadtak volna meg hosszú pilláikon». (Ezután következik egy bieder-mayer-szoba részletes leírása.) Szerzőt minden bizonnyal megillette itt a kor és recensens, ki szintén nem áll ugyan távol a lírai költészettől, ezt meg is bocsátaná neki szívesen, ha véletlenül nem tudományos műről volna szó, melyhez adatokért fordul a kutató s nem a bieder-mayer-kor avatott leírásáért. A novellisztikus fantázia végül (347. o.) egy fiktív halottas beszédben csapong utolsót. Az életrajz úgy végződik mint egy novella. De — bocsásson meg a szerző — Brassai Sámuel praktikus és józan tudósnak kellett felfognia, nem pedig novella-hősnek. Az ilyen bőbeszédű kitérések — egyszer leírások, másszor általános axiomák «általában» kezdetű mondatok alakjában — a munka menetét meglasztják és az olvasó figyelmét elterelik. A szerzőnek csak egyetlen axiomáját tartom magára a műre nézve fontosnak és ez a kötelező: «Csak azt érdemes megírni, ami nélkül az emberiség szegényebb lenne. Csak a nélkülözhetetlen fontos cikkeket szabad megírni, azokat is röviden, mert nem érünk rá.» (239. o.) A jó szándék tehát meg volt. De ez életrajz alapvető hibájává mégis a formátlanság válik, az adatok és a lírai hang folytonos összezavarása.

Lássuk a könyv szerkezetét.

Végigvezet Brassai életén, melynek fontosabb adatait itt rekapitulálom. Születik 1799 Toroczkón. Nevelkedik Kolozsvárott. 1818 Házitanító a Makrai-családnál. 1820 Nevelő gróf Bethlenéknél. (Irodalmi működést kezd a Nemzeti Társalkodóban). 1834 Megindítja a Vasárnapi Ujságot. 1837 Tanár és akadémiai tag. 1841 Tanfelügyelő. 1844 Külföldi útja. 1848 Kinevezik a Ludovika tanárává. 1849, 1850 Bujdosik. 1851 Pest. Szépirodalmi lapok dolgozótársa. 1852 Egy magángimnázium tanára Pesten. 1859 Ujból kolozsvári tanár és muzeumi őr. 1862 Az Erdélyi Muzeum igazgatója. 1872 Egyetemi tanár. 1877 Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok megindítása. 1883 Nyugalomba vonul, királyi tanácsosi címmel. 1897 jún. 24-én meghal.

Fitz József módszere az, hogy Brassai egyes munkáit, cikkeit vagy polémiát az életrajz megfelelő részébe illeszti be s ott ismerteti őket. Végül hosszabb összefoglalást ad Brassairól, melyben két fő jellemvonás-sául állapítja meg: a praktikus szellemet, mely mindenütt csak a célszerűt és hasznosíthatót kereste a természet törvényei közt; másrészt a szilárd hitet, mellyel állandóan ragaszkodott meggyőződéséhez; az a rendületlen

bizalom a saját elveiben avatta épen kritikussá. (Ne felejtjük el, hogy Concha Brassai legfőbb karakterisztikumát emberséges, jó szívében látta), Fitz még azt is hangsúlyozta e végső összefoglalásban, hogy Brassai filozófijának, de minden egyéb tudományos munkásságának is alapvető elmélete a «képzettársulás törvénye».

Az életrajzi rész — eltekintve a fent kifogásolt formai hibától — megbízható és többször helyes kontaktusba lép a külvilág eseményeivel. Az irodalmi munkásság vázlata bő kivonatok alapján történik; legjobban sikerült a logikáról és a comparatív irodalomtörténeti működésről képet adnia. Megállapításai vagy hipotézisei közül figyelmet érdemelnek a következők:

Brassai volt az, ki sok évvel Taine előtt a milieu-teóriát felállította. Wundtot jóval megelőzve, hirdeti a nemzetek nyelve és jelleme közti kapcsolatot. Brassai követeli elsőnek a nők egyetemre bocsátását. Az ő bankismerete egyik alapvető munkája a modern magyar nemzetgazdaságtan-nak. Gimnáziumi reformja megelőzi az *Entwurfot*. Az egész magyar elemi iskola gondolatát már huszonhat évvel megvalósulása előtt felvetette.

Érdekes és elfogadható hipotézise szerzőnek, hogy a Gyulai Pál Az első magyar komikus című remek elbeszélésében szereplő «hórihorgas férfiú, ki egy személyben híres énekmester, nagy bajszos orgonista s még nagyobb kópé volt» nem más, mint Brassai, ki az időtájt tényleg a Bethlen grófok házában, — a Gyulai által megrajzolt környezetben — mint zenetanító és nevelő működött.

Mind e megállapításokat szerző nagy szorgalommal és készséggel s a biográfia hőse iránt érzett igaz lelkesedéssel okolja meg és teszi elfogadhatókká.

Néhány szót még a munka kisebb szépséghibáiról. Az életrajz folyamán, nem találok a kellő helyen megemlítve Brassai akadémikussá választását (1837. szept. 7.) Külföldi útjait sem ismerteti kellő részletességgel. Midőn egy francia szerző nyomán a Brassai által nálunk elsők ismertett Edgar Poe európai hatását rajzolja, Fitz több tévedésbe esik. A Poe által inspirált Baudelaireből, (ki tudvalevően panaszos volt) származtatja itt a modern francia szimbolista lírát, ebből, Németországban Zweig, Schaukal és Wedekind írásait, nálunk Ady Endrét. A francia dekadensek nagyjaiul ugyancsak ez alkalommal megnevezi Mallarmét, Verlainet és Jules Romainet. Ha abba esetleg bele is megyek, hogy a szimbolizmust Baudelaireből származtassa le (bár ez is nehéz), e három említett *representative-man* összeállítása ellen kifogásom van. Jules Romaine alig ismert, harmadrangú költő. Helyette bizvást Régnier F., Vielé-Griffint vagy Moréast említhette volna. A német szimbolizmust pedig egyáltalában nem Zweig vagy Schaukal képviselik, hanem Rilke vagy Hoffmannsthal — Wedekind pedig realista drámaíró (Lulu) és nem szimbolista lírikus!

Ezek azonban nem túlságosan fontos hibák. Fitz József könyvét örömmel üdvözlöm — ha, mint előljáróban említettem, célját nem is érte el teljesen. Nagy szorgalomról, sok fáradságos munkáról tanuskodik e

vaskos kötet és stiláris különködései mellett is biográfia-irodalmunk jelentős nyereségének tekinthető.

SZABOLCSI LAJOS.

Henrich Arnold: Enyedi György Tancredus király leánya Gismunda és Gisquardus széphistóriája. Kolozsvár, 1912. 127 l. Athenaeum-nyomda. Ára 3 kor. (Értekezések a kolozsvári tudományegyetem magyar irodalomtörténeti szemináriumából. 2. szám.)

Henrich Arnold értekezésének célja a Tankréd-mondát végigvezetni a világirodalmon Boccacciotól kezdve, hogy ezáltal Enyedi György széphistóriájának helyét a feldolgozások között megállapítsa. Ezt bevezetésképpen teszi az eredeti szöveg 1582. kolozsvári kiadása betűhű lenyomatához. E bevezetés keretében Henrich bemutatja a Tankréd-monda európai elterjedését és változásait, melyeken végigmegy az irodalmakban tett vándorútja folyamán. Kutatja a tárgy feldolgozásait, azoknak eredetét és forrásait. E munkát nagy szorgalommal, és alapos forrástanulmányok alapján végzi. Felsorolja az összes megközelíthető feldolgozásokat, összeállítja azoknak kiadásait s mindvégig alapos és gondos tanulmányozás alapján közli eredményeit.

Legelőször magát Boccacciot nézi s azt kutatja, honnan merítette e novellája tárgyát, vajjon ő maga alkotta-e, vagy pedig mástól vette át. Henrich Landau nézete mellett dönt, mely szerint Boccaccio szóbeli vagy írásbeli hagyomány alapján maga dolgozta fel először e mesetárgyát. Érdekes e novella-tárgy vándorútjának figyelemmel való kísérése s megfigyelése a különböző irodalmi hatások befolyásának a mese alakulására. Űgyesen fejtegeti, hogy hol, mit és milyen szempontból változtattak a mese tárgyán. E kutatások folyamán megállapítja, hogy a novella fejlődésében kétféle irányt vesz fel, aszerint, hogy a tárgy feldolgozói a szerelmi történetet helyezték előtérbe, vagy a szerencsétlenség okozójával, Tankréd herceggel foglalkoztak. Először a humanisták latin feldolgozásait sorolja fel. E latin feldolgozások ismertették és terjesztették e tárgyat külföldön, mivel csak ez időben még csak nagyon kevesen tudtak. E humanista feldolgozók között van Beroaldus is, aki Dido mondáját igyekezett a Tankréd-mondával összeolvasztani. Ő a forrása Enyedinek. Henrich ezután azt mutatja ki, hogy mily művek alapján történt a monda terjedése a különféle irodalmakban.

Áttérve a magyar feldolgozásra, ismerteti és összeállítja, Jakab Elek műve nyomán, a csekélyszámú rendelkezésre álló forrásból Enyedi György életét és szereplését. A tárgyáért való lelkesedés elfeledteti Henrichchel az értékelést és helyes beállítást és ezáltal sokkal nagyobbak és fontosabbnak tünteti fel Enyedi munkáját és irodalmi működését, mint amilyen az tényleg. Felsorolja a munka kiadásait s azután megállapítja viszonyát forrásához. Kimutatja, hogy noha Enyedi forrását, Beroaldus latin elégiját, az események előadásában mindvégig követte és gondolatait értékesítette, Enyedi műve mégsem tisztára fordítás, hanem inkább szabad átültetés. Mutatja ezt a munkának nagyobb terjedelme is. A széphistória ta-

nító célzata miatt a jellemeken is változtatott. Enyedi a házasság kérdését fejtegeti s Tankredust például azért tünteti fel oly rossz apának, azért kell neki is meghalnia, mert ferde eljárását pellengérré akarja állítani. Henrich ezután Enyedi indító okait keresi s azt találja, hogy e változásokokat a kor hatása alatt, ennek viszonyaihoz alkalmazkodva tette. Enyedi híven tükrözteti vissza e művében kora és népe szellemi világát. Ebben rejlik ránk nézve a magyar feldolgozás jelentősége. Stílusára nézve helyesen jegyzi meg Henrich, hogy Enyedi költőiségre törekszik s igyekszik a nép gondolatvilágába behatolni. Azért találunk a széphistóriában annyi népies fordulatot és közmondást.

Henrich kitűzött célját megoldotta, s azzal, hogy az eddig teljesen hozzáférhetetlen s félig-meddig ismeretlen munkát újra kiadta, hasznos munkát végzett.

KEPES ILONA.

Schuschny-emlékkönyv. Emlékkönyv dr. Schuschny Henrik iskolaorvosi és egészségügytanári működésének huszonötödik évfordulója megünneplésére. Írták barátai, tisztelői. Budapest, 1912. 282 l. Franklinnyomda.

Ez az emlékkönyv, mely *Dr. Raj Ferenc* és *Dr. Waldmann Fülöp* szerkesztésében a múlt év végén került ki a sajtó alól, egy kiváló orvosnak és kulturmunkásnak tiszteletére készült. «Csendes, zajtalan, majdnem félénken elhúzódó ember meleg szívének szól — és azoktól jó, akik közelről nézik az ő egyszerűen, önfeláldozóan szerény, de amellett nagy és nemes munkáját és akik közvetlenül érzik szeretete melegét.»

Az emlékkönyv munkatársai — Alexander Bernát, Aujezsky Aladár, Balassa József, Beöthy Zsolt, Bernáth János, Berzeviczy Albert, Bihari Mór, Biró Ede, Donáth Gyula, Feleki Sándor, Gerlóczy Zsigmond, Győri Ilona, Heim Pál, Ilosvay Lajos, Kéki Lajos, Kemény Ferenc, Leszner Rudolf, Lobmayer Géza, Mikola Sándor, Raj Ferenc, Ranschburg Pál, Rombauer Emil, Szabó Gábor, Szily Adolf, Tauszk Ferenc, Torday Ferenc, Tuzskai Ödön, Waldmann Fülöp — a tanulságos közegészségügyi, iskolaorvosi, pedagógiai és általános érdekű dolgozatok egész sorát hordták össze. A magyar irodalomtörténetírókat érdekelheti *Mikola Sándor* cikke *Kepler és anyjának boszorkánysági peréről*, amely az Ember Tragédiája olvasóinak jó tájékozással szolgál Kepler egyénisége megértéséhez (158—170. l.); továbbá *Kéki Lajos* tanulmánya: *Az orvos alakja a magyar szépirodalomban.* (116—133. l.)

Ez utóbbiban szerző arra a kérdésre ad feleletet: hogyan rajzolják szépiróink az orvos alakját regényeikben és színdarabjaikban? Az orvosok szerepeltetése elég sűrű, de ábrázolásuk általában nem eléggé kidolgozott. Íróink inkább csak epizód szerepekben és komikus, gyakran pedig szatirikus megvilágításban mutatják be őket. A gondos, jószágos orvosnak részletebben megrajzolt képét hiába keressük, ellenben gyakran feltűnik a démoni hajlamú lelkiismeretlen orvos alakja. A dolgozat, mely nagy olvasottságról tanuskodik, a XVIII. század második felétől kezdve sorra be-

mutatja a regényekben és drámákban jellegzetesebb vonásokkal fellépő orvosokat. (*Bacchus* pálos bohózat, Csokonai Vitéz Mihály: *Karnyóné*. Katona József: *Luca széke*. Fáy András: *Bélteki-ház*, Kovács Pál: *Legjobb orvosság*, *Három szín*. Eötvös József: *Karthauzi*. Nagy Ignác: *Magyar titkok*, *Tisztújítás*. Kuthy Lajos: *Hazai rejtelmek*. Czákó Zsigmond: *A könnyelműek*. Jókai Mór: *Kárpáthy Zoltán*, *A lőcsei fehér asszony*, *Névtelen vár*, *Szomorú napok*, *Az élet komédiásai*, *Szegény gazdagok*, *A lélekidomár*, *Nincsen ördög*. Abonyi Lajos: *Az egyetem pallosa*. Beöthy Zsolt: *Kálozdy Béla*. Mikszáth Kálmán: *Katánghy Menyhért*. Herczeg Ferenc: *Az első fecske*, *Férfiszív*, Gárdonyi Géza: *A láthatatlan ember*, *Isten rabjai*, *Ábel és Eszter*, *Az öreg tekintetes*. Bródy Sándor: *Faust orvos*, *A medikus*. Szemere György: *Doktor Mefisztófelesz*. Szomaházy István: *Dr. Kaposi Márta*, *A gyergyóvári hadjárat*. Ezenkívül Tolnai Lajos, Beniczkyne Bajza Lenke, Eötvös Károly, Berczik Árpád, Rákosi Viktor és Ambrus Zoltán több munkája.)

B. L.